

FLAGA

BIULETYN POLSKIEGO TOWARZYSTWA WEKSYLOLOGICZNEGO

- **Herby państw Ameryki Południowej**
- **Kantony Bośni i Hercegowiny**
- **Jan Oskar Miller Barwy narodowe**
- **Jubileusz Profesora Bonasewicza**

Od Redakcji

W trzecim numerze biuletynu przedstawiamy Państwu artykuł dr Jerzego Wrony o herbach państw Ameryki Południowej. Następnie Remigiusz Bocian opisuje flagi i herby Bośni i Hercegowiny. W dwudziestą rocznicę śmierci przypominamy postać pioniera polskiej weksylogologii Jana Oskara Millera. Rozpoczynamy również nowy cykl Z historii weksylogologii, w którym będziemy zamieszczać artykuły z czasów kiedy nie istniała jeszcze odrębna nauka historyczna zajmująca się weksyliami i weksylidami. Będziemy starali się przedstawiać Państwu publikacje z okresu kształtowania się polskich barw narodowych. Pierwszym jest artykuł Henryka Mościckiego o barwach narodowych zamieszczony w jego publikacji „Pod znakiem Orła i Pogoni” wydanej w 1916 r. Dr Jerzy Wrona prezentuje sylwetkę Profesora Andrzeja Bonasewicza z okazji 60-lecia Jego działalności dydaktycznej i naukowej. Prezentujemy również kilka nowych publikacji z zakresu weksylogologii.

Oczekujemy również na propozycje tematów artykułów do kolejnych numerów biuletynu FLAGA oraz na wszelkie pytania dotyczące weksylogologii.

Zapraszamy do lektury bieżącego numeru.

Krzysztof Jasiński

Jako dodatek do artykułu Remigiusza Bociana o herbach i flagach kantonów Bośni i Hercegowiny przedstawiamy jej flagę państwową.

Na pierwszej stronie biuletynu flagi państw Ameryki Południowej wpisane w kontury kontynentu.

FLAGA

**Biuletyn Polskiego
Towarzystwa
Weksylogicznego**

ISSN 1509-2429
Numer 3(27) -
październik -grudzień 2014
Ukazuje się od
stycznia 1999 r.

Redaktor i wydawca
Krzysztof Jasiński

Adres redakcji
ul. Gromadzka 4/23
15-769 Białystok
tel. +48 606 404 672
fax +48 85 878 95 56
biuro@weksylogologia.pl

**Polskie Towarzystwo
Weksylogiczne**
ul. Racławicka 103
02-634 Warszawa
tel. +48 22 844 41 58

Zarząd Główny PTW
Andrzej Bebfowski
Prezes
Marcin Banach
Wiceprezes
Władysław Serwatowski
Wiceprezes
Krzysztof Wyrzykowski
Sekretarz Generalny
Michał Godlewski
Skarbnik

Redakcja nie ponosi
odpowiedzialności za opinie
autorów zawarte w tekstach.
Wszelkie prawa zastrzeżone,
przedruk i kopiowanie
fragmentów lub całości
jedynie za zgodą wydawcy.

Herby państw Ameryki Południowej¹

Wprowadzenie

Wiele współczesnych godeł i barw państwowych wytworzonych zostało z biegiem czasu ze znaków osobistych poszczególnych władców, umieszczanych na ich tarczach, chorągwiach, pieczęciach i monetach. Generalną zasadą rysunku heraldycznego, zwłaszcza w przypadku herbów państw o długich tradycjach historycznych, jest stylizacja przedmiotów.

Herb w wersji podstawowej jest barwnym znakiem graficznym, złożonym z tarczy i godła. W wersji pełnej jest to tarcza herbowa z godłem oraz hełm z klejnotem (np. pióropuszem strusich piór) i labrami. Niekiedy herby mogą zawierać inne elementy, zwane ozdobami herbu; najczęściej są to trzymacze i korona rangowa. Czasem herby posiadają też dewizę (motto), zwykle widniejącą na wstędze pod tarczą herbową. Z państw Ameryki Południowej najpełniejszym heraldycznie herbem jest znak państwowy Gujany, nadany przez królową brytyjską Elżbietę II w 1966 r., z chwilą uzyskania niepodległości. Należy też zaznaczyć, że herby aż 4 krajów tego kontynentu znajdują się na ich flagach państwowych.

Herby państwowe

Brazylia

Herb Brazylii powstał w 1889 r., w chwili proklamowania republiki, później był nieznacznie modyfikowany. Umieszczone na kolistej, błękitnej tarczy herbowej białe gwiazdy oznaczają Krzyż Południa, charakterystyczny gwiazdozbiór nieba półkuli południowej. Z kolei 27 małych gwiazd na obwodzie koła symbolizuje obecnych 26 stanów i dystrykt federalny Federacyjnej Republiki Brazylii. Dominującą w rysunku herbowym pięcioramienną gwiazdę w złoto-zielonych barwach narodowych z czerwono-złotą obwódką – symbolizującą jedność i niezawisłość państwa – otacza wieniec z liści kawy i tytoniu (po prawej heraldycznie stronie) i tytoniu – z kwiatami. Kawa i tytoń to tradycyjnie bardzo ważne dla gospodarki kraju płody rolne. Pod gwiazdą umieszczono miecz (ze złotą gwiazdą w czerwonym polu na rękojeści) przypominający o konieczności obrony niepodległości. Całość znajduje się na tle złocistej aureoli (glorii) o 20 zębach. W dolnej części herbu widoczna jest nazwa państwa: *Republica Federativa do Brasil* oraz data powołania republiki: *15 de Novembro de 1889* (15 listopad 1889).

¹ Opracowanie jest skróconą i nieco zmienioną wersją artykułu tego samego autora, który ukazał się pod tytułem Elementy geograficzne i ich symbolika w herbach państw południowoamerykańskich w zeszytach „Problemy społeczno-ekonomiczne Ameryki Łacińskiej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość”, red. M. Lechowicz, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2013.

Wenezuela

Zasadniczy wzór rysunku herbu Wenezueli pochodzi z lat 1836 i 1954. Ostatniej modyfikacji symboli państwowych (flagi, herbu i hymnu) dokonano w 2006 r. z inicjatywy ówczesnego prezydenta Hugo Chaveza, oskarżanego przez opozycję o zapędy dyktatorskie i próby wprowadzenia socjalizmu na modłę kubańską. W herbie, który też widnieje na fladze państwowej, zmieniono liczbę kłosów w snopie, nazwę państwa i rysunek dzikiego konia, symbolizującego niezawisłość i wolność. Uważa się, że obecny kierunek cwałującego herbowego rumaka (dla patrzącego na herb wprost - w lewo) odpowiada lewicowej orientacji władz państwa. Na trójdzielnej (czerwonej, złotej i błękitnej) tarczy herbu Wenezueli przedstawiono snop pszenicy - symbol rolnictwa oraz bogactwa i jedności kraju, związane ze sobą wieńcem laurowym - dwie flagi i historyczną broń oraz (już wspomnianego) konia z rozwiną grzywą. Obecnie w snopie znajdują się 24 kłosa oznaczające 23 stany i dystrykt Caracas. Poniżej tarczy herbowej, na wstęgach o barwach narodowych żółto-niebiesko-czerwonych znajdują się napisy: *19 de Abril de 1810 Independencia*, *20 de Febrero de 1859 Federacion*, *Republica Bolivariana de Venezuela* - „19 kwiecień 1810 Niepodległość, 20 lutego 1859 Federacja, Boliwariańska Republika Wenezueli”. Wymieniają one aktualną oficjalną nazwę państwa i daty: 19 IV 1810 r.² - początek ruchu wyzwolenieckiego, 20 II 1859 r. - początek wojny domowej, której efektem było przyjęcie w 1864 r. kolejnej konstytucji i proklamowanie republiki federacyjnej. Herb wieńczy dwa rogi obfitości z owocami i kwiatami (symbolizujące dobrobyt), a tarczę flankują gałązki – oliwna i palmowa (symbole pokoju i sławy).

Gujana i Surinam

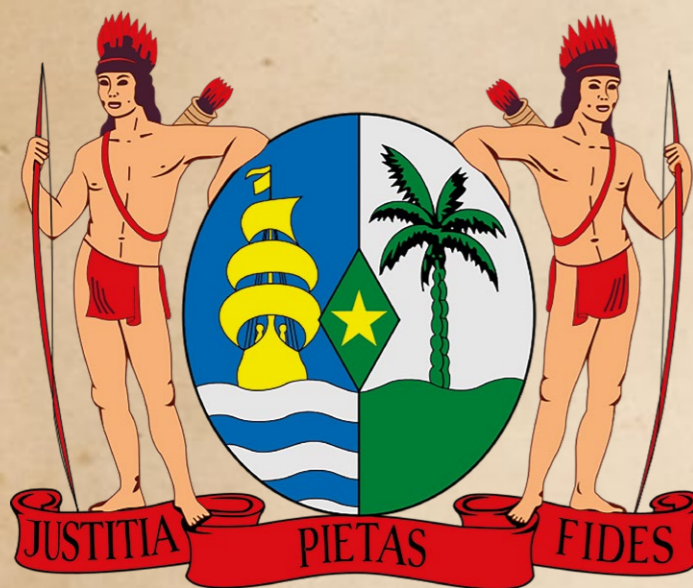
² Hasło *Indpendencia* przy tej dacie jest mylące, gdyż sugeruje uzyskanie niepodległości. Ta w Wenezueli ogłaszana była dwukrotnie - w 1811 r. i w 1819 r. (w składzie Wielkiej Kolumbii). Data uwidoczniła w herbie to tylko pierwszy dzień powstania w Caracas przeciw dominacji hiszpańskiej, które dopiero po 9 latach doprowadziło do faktycznej niezawisłości.

W górnej części srebrnej tarczy herbu Gujany umieszczono kwiat narodowy - wiktoria królewska, in. amazońska (*Victoria regia*, syn. *V. amazonica*). Ta największa lilia wodna na świecie została odkryta przez Europejczyków w 1801 r. i nazwana tak na cześć brytyjskiej królowej Wiktorii. Rośnie dziko w Amazonce i jej dopływach, na terenie Brazylii, Boliwii oraz Gujany. Umieszczone w herbie jej duże, mocno pachnące dwa kwiaty i liść mają symbolicznie chronić kraj i jego mieszkańców.

Poniżej wiktoria królewska znajdują się trzy faliste błękitne linie symbolizujące bogactwo wód kraju (w języku miejscowych Indian nazwa państwa oznacza „kraj wód”, in. „kraj wielu rzek”). Tarcza herbu Gujany zawiera też rysunek hoacyna (*Opisthocomus hoazin*), ptaka występującego tylko w tej części świata i reprezentującego bogatą awifaunę kraju. Jest on też często cytowanym przykładem „świadectwa ewolucji”.

Na tarczy herbowej spoczywa szyszak rycerski z labrami, na nim czerwono-biało-błękitny pióropusz - ozdoba głów kacyków plemiennych, w herbie oznaczający ludność tubylczą. Dwa diamenty po obu stronach pióropusza symbolizują górnictwo, które odgrywa ważną rolę w gospodarce kraju. Tarczę herbową podtrzymują jaguary, które dodatkowo trzymają w łapach: kilof - symbol pracy robotnika oraz łodygi trzciny cukrowej i ryżu - owoce pracy rolnika.

Umieszczone na wstędze, poniżej tarczy herbowej, motto herbu Gujany brzmi *One People, one Nation, one Destiny* - „Jeden Lud, jeden Naród, jedno Przeznaczenie”.

W owalnej, dwudzielnej w słup, tarczy herbu Surinamu (z 1975 r.) przedstawiono stylizowany złoty żaglowiec na biało-niebieskich falach. Podkreśla on znaczenie żeglugi morskiej w gospodarce kraju i dawną rolę holenderskiej Kompanii Zachodnio-Indyjskiej w podboju tej części świata. Statek przypomina też czasy kolonialne, kiedy to niewolnicy z Afryki przywożeni byli żaglowcami do dzisiejszego Surinamu (d. Gujany Holenderskiej). Z kolei palma nawiązuje do współczesności i symbolizuje sprawiedliwość (wg innych źródeł, także rolnictwo). Zielony romb (na środku owalu) oznacza bogactwa naturalne, a umieszczona na nim złota gwiazda to „gwiazda wolności”. Pięć jej ramion interpretuje się też jako 5 części świata (Afryka, Ameryka, Australia, Azja, Europa), z których ludność przybyła w różnych okresach do Surinamu. Jako trzymacze tarczy herbowej występują Indianie reprezentujący pierwotnych mieszkańców kraju. Łacińska dewiza herbu *Justitia, Pietas, Fides* oznacza „Sprawiedliwość, Pobożność, Wierność”.

Kraje andyjskie – Kolumbia, Ekwador, Peru, Boliwia, Chile

W herbie Kolumbii pochodzącym w głównych zarysach z 1834 r., w polu pierwszym (błękitnym) tarczy widnieje granat (hiszp. *granada*). Nawiązuje on do nazwy Nowa Granada - jednostki politycznej, w skład której wchodziła w XVI-XIX w. dzisiejsza Kolumbia. Złote rogi obfitości, po obu stronach owocu granatu, symbolizują naturalne bogactwa, żyzność i skarby kraju. W polu środkowym tarczy herbowej, na „platynowym” tle, znajduje się czerwona czapka frygijska, tradycyjna oznaka wolności. W dolnym polu tarczy przedstawiono dwa statki i przesmyk panamski, bowiem zasadniczy wygląd herbu pochodzi z okresu, kiedy Panama była częścią tzw. Wielkiej Kolumbii (lata 1811-1903).

Tarczę herbową otaczają flagi narodowe. Ulokowany nad tarczą kondor trzyma w dziobie wieniec laurowy i wstęgę z dewizą państwa: *Libertad y Orden* - „Wolność i Porządek”. Od czasów kolonizacji hiszpańskiej kondor olbrzymi, in. andyjski (*Vultur gryphus*) uważany jest za symbol wolności i niezawisłości krajów tego regionu. Występuje on też w herbach trzech innych państw tego kontynentu.

Bardzo realistyczny rysunkowo jest herb Ekwadoru pochodzący z 1845 r., w obecnej formie przyjęty w 1900 r. Zawiera on wiele elementów geograficznych. Spod ośnieżonego wulkanicznego masywu Chimborazo (6310 m n.p.m.) – stanowiącego centralny element tarczy herbowej, po zielonej równinie nadbrzeżnej, spływa do Pacyfiku rzeka Guayas. Symbolizuje ona braterstwo dwóch regionów fizycznogeograficznych Ekwadoru: Costy - obejmującej pobraże oraz Sierry - wysokogórskiego rejonu andyjskiego. U ujścia rzeki widnieje statek parowy „Guayas”. Upamiętnia on fakt, że pierwszy parowiec na zachodnim wybrzeżu Ameryki Południowej zbudowano właśnie w Ekwadorze i zaczął on pływać w 1841 r. Maszt statku zakończony jest kaduceuszem - symbolem handlu, współpracy i pokoju. W górnej części owalnej tarczy herbowej przedstawiono białą wstęgę z inkaskim „słońcem wolności”. Umieszczono tu też znaki zodiaku (Baran, Byk, Bliźnięta, Rak) przypominające miesiące III-VI 1845 r., kiedy to Ekwador szczęśliwie obronił swą suwerenność. Tarczę herbową otaczają dwie pary flag narodowych przeplecione gałązkami wawrzynu i palmy. Pęk różeg liktorskich (fasces) symbolizuje ustrój republikański i suwerenność państwa. Wieńcząca herb imponująca sylwetka kondora andyjskiego uosabia niepodległość i siłę kraju. Herb Ekwadoru umieszczony został na fladze państwowej; flaga narodowa i bandera handlowa są go pozbawione.

Herb Peru, umieszczony też na fladze państwowej, przyjęto w 1825 r., obecna wersja obowiązuje od 1950 r. Tarcza herbu peruwiańskiego podzielona jest na część dolną i górną. W górnej części tarczy, podzielonej z kolei pionowo na dwa pola – błękitne i srebrne, znajdują się: należąca do podrodziny lam, wikunia (*Vicugna vicugna*) - symbol świata zwierzęcego i drzewo chinowe (*Cinchonia*) - symbol świata roślinnego Peru. W części dolnej (czerwonej) tarczy, znalazł miejsce róg obfitości z wysypującymi się złotymi monetami, co jest nawiązaniem do bogactw mineralnych kraju. Wieniec laurowy nad tarczą herbową jest symbolem wierności republikańskim wartościom. Gałązki palmowe i wawrzynowe oznaczają pokój i wolę obrony kraju.

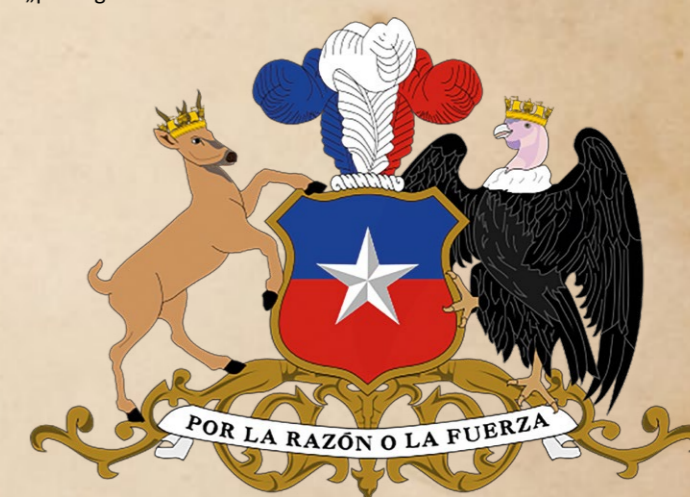

Poza herbem państwowym opisanym powyżej i nazywanym *Escudo de Armas*, w Peru funkcjonuje także emblemat narodowy *Escudo Nacional*. W tym ostatnim tarczę herbową (podobną graficznie do tarczy herbu, ale nieco odróżniającą się barwami) otaczają flagi narodowe i wieńczą gałązki wawrzynowe.

W owalnej tarczy, bogatej w różnorodne elementy, herbu Boliwii z 1888 r., później jednak wielokrotnie modernizowanego, widać „typowy obraz kraju”. Środkowe miejsce zajmuje, oświetlona słońcem (symbolem Inków), góra Potosi. Licząca prawie 5 tys. metrów, „Srebrna Góra” – Cerro Rico (Cerro de Potosi) symbolizuje obfite bogactwa mineralne i andyjski krajobraz kraju.

U stóp Potosi w herbie przedstawione są: alpaka (*Lama pacos*), snop pszenicy i drzewo chlebowe (*Artocarpus altalis*) - symbole rolnictwa, fauny i flory. Hodowla lam i alpак w dalszym ciągu odgrywa bardzo ważną rolę w gospodarce i życiu Indian - mieszkańców wyżynnych i górskich obszarów krajów andyjskich, głównie Boliwii i Peru. W górnej części pasa otaczającego tarczę jest napis *Bolivia*, u dołu - 10 złotych gwiazd. Gwiazdy oznaczają 9 aktualnych departamentów kraju i jeden nadmorski, utracony na rzecz Chile podczas tzw. wojny o Pacyfik (1879-1884). Za tarczą herbową przedstawiono 6 flag narodowych, 4 karabiny, 2 lufy armatnie, siekiere bojową Inków, wieniec laurowy oraz czapkę frygijską. Wszystkie te przedmioty symbolizują patriotyzm i wolę obrony ojczyzny. Herb wieńczy sylwetka zrywającego się do lotu „ptasiego króla Andów” – kondora.

Tarcza obecnego herbu państwowego Chile z 1834 r., wzorowana jest na fladze narodowej. Na pasach - błękitnym i czerwonym spoczywa biała, pięciopromienna gwiazda - symbol wolności i chilijskich Indian, którzy walczyli o niepodległość kraju. Tarczę herbową wieńczy pióropusz składający się z trzech piór nandu (strusi południowoamerykańskich) w barwach narodowych - niebieskiej, białej, czerwonej. Ozdobne pióra w tych kolorach nosili pierwsi prezydenci republiki na swoich kapeluszach. Pod tarczą znajduje się dewiza państwa - używana wcześniej, w czasie chilijskiej wojny o wyzwolenie - *Por la razon o la fuerza* - „Rozumem lub siłą”.

Tarczę herbu chilijskiego podtrzymują huemal (*Hippocamelus bisulcus*), zwany jeleniem andyjskim i kondor, symbole niezawisłości chilijskiego narodu. Korony na głowach kondora i huemala nawiązują do dawnych tradycji żeglarskich. Pierwszy marynarz, który wszedł na pokład statku przeciwnika, i uszedł z życiem, był koronowany takim diademem żeglarskim.

Kraje La Platy – Argentyna, Paragwaj i Urugwaj

Herb Argentyny ustanowiono w 1944 r. Jest on wiernym odwzorowaniem pieczęci z 1813 r. używanej przez niezależne Zgromadzenie Konstytucyjne Prowincji La Plata. Centralną część herbu stanowi owal w barwach narodowych (niebiesko-białych), który otacza wieniec z liści laurowych, w dolnej części przewiązany niebieską wstęgą. Kolory niebieski (jasnoniebieski) i biały ustanowiono na pamiątkę barw kokardy z munduru milicji argentyńskiej, która w 1807 r. odparła atak wojsk brytyjskich. Takie barwy, jako narodowe, przyjął generał Jose San Martin (1778-1850), wyzwoliciel Argentyny spod kolonialnej władzy hiszpańskiej.

Nad owalem tarczy herbowej wyłania się „majowe słońce” (*El Sol de Mayo*) zaczerpnięte z tradycji Inków. Za narodowy symbol argentyński słońce uważane jest od 25 V 1810 r., gdy zebrał się lud Buenos Aires, aby zmusić wicekróla Hiszpanii do oddania władzy. Na początku zgromadzenia chmury zastąpiły całe niebo, ale wnet ukazało się słońce, co uznano za pomyślny omen dla kraju. W herbie argentyńskim (i na fładze) złote słońce jest symbolem wolności, znakiem zwycięstwa nad Hiszpanami i oznaką wschodzącej potęgi państwa.

Ręce w uścisku, widniejące na białym polu owalu, symbolizują jedność narodową i braterstwo we wspólnym interesie, jakim jest niepodległość państwa. W splecionych rękach znajduje się tyczka z nasadzoną na nią czerwoną czapką frygijską (jakobińską), będącą symbolem wolności od czasu Rewolucji Francuskiej. Była ona pierwszym ponadnarodowym symbolem wolności.

W okrągłym herbie Paragwaju (*Escudos Nacionales*), wywodzącym się z 1821 r. (ostatnia modyfikacja w 2013 r.) z pieczęci pierwszego prezydenta J.G. Rodrigueza de Francia, umieszczono wieniec z liści oliwki i palmy oznaczający pokój i honor. Pośrodku znajduje się „majowa gwiazda”, która – według legendy - świeciła nad Asuncionem

w nocy z 14 na 15 V 1811 r., kiedy to ogłoszono niepodległość kraju. Gwiazdę otacza kolisty napis z nazwą państwa *Republika del Paraguay* - „Republika Paragwaj”.

Drugi herb (właściwie pieczęć skarbowa *Sello Nacional*) Paragwaju, też kolistego kształtu, przedstawia siedzącego brązowego lwa, który symbolicznie strzeże wolności kraju. Powyżej jest napis *Paz y Justicia* - „Pokój i Sprawiedliwość”. Rysunek tego herbu dopełnia czapka frygijska. Oba herby umieszczone są na fładze państwowej, stąd też różny jest awers i rewers flagi Paragwaju. Jest to jedyny wyjątek wśród flag państw współczesnego świata.

Herb Urugwaju, o podstawowym wzorze z 1829 r., podobny jest do herbu argentyńskiego, gdyż od 1816 r. oba kraje tworzyły Zjednoczone Prowincje Rzeki La Plata.

Owal herbu urugwajskiego, otoczony wieniec liści oliwnych i laurowych oraz zwieńczony „majowym słońcem wolności”, podzielono na cztery pola w krzyż. W pierwszym polu, błękitnym, jest złota waga symbolizująca ideały sprawiedliwości. W polu następnym, białym, ponad błękitnymi falami, widać zieloną górę z twierdzą na szczycie. Jest to Monte Cerro (149 m n.p.m.) wznoszące się nad Zatoką Montevideo. Wokół tej zatoki, przy ujściu Rio de La Plata, usytuowane jest Montevideo - stolica i największy port Urugwaju. W herbie, góra z twierdzą są symbolem władzy. W polu trzecim (też białym) znajduje się sylwetka „niepokromionego” konia. Jest on symbolem wolności i swobody. W polu ostatnim, błękitnym, przedstawiono złotego wołu, symbol dobrobytu. Przypomina on hodowlę bydła rogatego i owiec - głównego źródła dochodów ludności kraju.

Podsumowanie

W porównaniu do herbów państw leżących na innych kontynentach (zwłaszcza państw europejskich) w znakach państwowych krajów południowoamerykańskich spotyka się wiele elementów odwołujących się do geografii poszczególnych krajów, głównie do krajobrazu, bogactw mineralnych oraz świata roślinnego i zwierzęcego. Niektóre elementy graficzne herbów nawiązują do historii – zwłaszcza okresu walk narodowowyzwoleńczych.

Jerzy Wrona

Wybrane pozycje literatury

Brożek A., [1998], *Lexikon vlajek a znaku zemi svĕta*, Kartografie, Praha.
 Dudziński P. [1997], *Alfabet heraldyczny*, Wydawnictwo Diogenes, Warszawa.
Dzieje Ameryki Łacińskiej, t. I [1977], red. T. Łepkowski, Książka i Wiedza, Warszawa.
 Exner P. [2013], *Nove vlajky. Paraguay*, „Vexilologie”, nr 169.
 Fojcik P., Martykan J. [2001], *Z historie statni vlajky Venezuely*, „Vexilologie”, nr 122.
 Hesmer K.H. [1992], *Flaggen und Wappen der Welt*, Bertelsmann Lexikon Verlag, Gütersloh.
 Hubka J. [2002], *Vlajky a znaky Bolívie*, „Vexilolog”, nr 5.
 Hubka J. [2005], *Vlajky a znaky Argentiny*, „Vexilolog”, nr 17.
 Hubka J. [2006], *Nove vlajky. Venezuela*, „Vexilologie”, nr 141.
 Mucha L., Valášek S. [1987], *Vlajky a znaky zemi svĕta*, Geodetický a kartografický podnik v Praze, Praha.
 Neubecker O. [1976], *Heraldry – sources, symbols and meaning*, McGraw-Hill Book Company, New York.
 Wrona J. [1997], *Elementy geograficzne na flagach państw Ameryki Południowej*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 485.
 Znamierowski A., [1999], *The World Encyclopedia of Flags*, Lorenz Books, London.
 Znamierowski A., Dudziński P. [2008], *Wielka księga heraldyki*, Świat Książki, Warszawa.
 Internet: strony Flags of the World – <http://www.crwflags.com/FOTW/FLAGS/>

KANTONY BOŚNI I HERCEGOWINY

Symbolika tych jednostek: Flagi i herby

Najbardziej z dawnych republik jugosłowiańskich wymieszana narodowościowo i religijnie jest Bośnia i Hercegowina. Obok muzułmańskich Bośniaków mieszkają tu prawosławni Serbowie i katolicy Chorwaci oraz inne mniejszości narodowe w tym także obywatele uznający się za Jugosłowian.

Po rozbiciu i rozpadzie Jugosławii trwały tu paroletnie walki praktycznie każdego z każdym, by wreszcie przy nacisku międzynarodowym – w Dayton w 1995 roku - ustalić powstanie państwa Bośni i Hercegowiny składającego się z dwóch jednostek. Są to: Federacja Bośni i Hercegowiny – obejmująca 10 kantonów zamieszkałych głównie przez ludność bośniacko – muzułmańską i chorwacko – katolicką oraz Republika Serbska – bez podziału na kantony a tylko na 7 regionów, zamieszkałą głównie przez prawosławnych Serbów. Powołano także mały rejon federalny – dystrykt Brčko, jako neutralną i samorządną jednostkę administracyjną, wspólnie zarządzaną przez Federację Bośni i Hercegowiny i Republikę Serbską, a służącą do zapewnienia łączności między oddzielnymi od siebie częściami obydwu jednostek.

Wszystkie części składowe państwa mają swoje własne symbole, tj. flagi i herby, a przede wszystkim rządy, ministerstwa itd. My zajmiemy się tu tylko flagami i herbami czyli symboliką kantonów jako mało znaną nowością.

1. KANTON ZENICKO – DOBOJSKI

Zeničko - dobojski kanton - po bośniacku
 Zeničko - dobojska županija – po chorwacku
 Зеничко - добойски кантон - po serbsku
 (Wszystkie kantony są oznaczone w trzech językach, ale różnice między tymi językami są minimalne; właściwie jest to jeden język serbsko - chorwacki w 2 alfabetach i paru dialektach przy naleciałościach związanych z 3 religiami – katolicyzmem, prawosławiem i islamem)
 Stołica kantonu: Zenica.
 Położenie: w środku Bośni i Hercegowiny, 12 gmin.
 Liczba mieszkańców: cca 400 000
 Skład narodowościowy:
 • Bośniacy – 332 000 (83 %)
 • Chorwaci – 52 000 (13 %)

- Serbowie – 10 000 (2,5%)
- Jugosłowianie – 6 000 (1,5 %)

Flaga: pozioma zielona – biało - czerwona z herbem na szerszym białym pasie.
 Herb: na niebieskim tle korona, pod nią w kręgu 10 gwiazd.

2. KANTON BOŚNIACKO – PODRIŃSKI

Stolica kantonu: Goražde
 Położenie: w środku Bośni i Hercegowiny, na wschód od Sarajewa; 3 gminy.
 Liczba mieszkańców: cca 38 208
 Skład narodowościowy:
 • Bośniacy – 37 359 (97,78 %)
 • Chorwaci – 50 (0,13 %)
 • Serbowie – 416 (1,09 %)
 • Jugosłowianie – 383 (1 %)

Flaga: pionowy pas niebieski i żółty, z herbem pośrodku.

Herb: na tarczy herbowej w pionie żółte tło z 3 gwiazdami, druga połowa ciemnoniebieska (granatowa) lilia heraldyczna i 5 fal.

3. KANTON ŚRODKOWO-BOŠNIACKI

Stolica kantonu: Travnik
Położenie: w środku Bośni i Hercegowiny, 12 gmin, 12% powierzchni BiH.
Liczba mieszkańców: cca 330 000
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 138 600 (42 %)
- Chorwaci – 125 400 (38 %)
- Serbowie – 41 250 (12,5 %)
- Jugosłowianie – 13 530 (4,1 %)
- Inni – 11 220 (3,4 %)

Flaga: pozioma czerwono – biało - zielona z herbem na białym pasie bliżej masztu.

Herb: tarcza w kształcie muru zamkowego w pionie czerwono – biała z trzema gwiazdami nad pasmem górskim i rzeką; dolna część herbu – połowa zielona, na białej połowie zielona gałązka pokoju.

4. KANTON HERCEGOWINA - NERETWA

Stolica kantonu: Mostar.
Położenie: w dole Bośni i Hercegowiny, 9 gmin, 16% powierzchni BiH. Położony głównie w dolinie rzeki Neretwy. Jedyny kanton Bośni i Hercegowiny posiadający dostęp do Morza Adriatyckiego (21 km) w gminie Neum; co dzieli Chorwację na dwie części. W kantonie znajdują się także znane katolickie miejsca pielgrzymkowe Medjugorje.
Liczba mieszkańców: cca 250 000
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 107 000 (42,8 %)
- Chorwaci – 115 750 (46,3 %)
- Serbowie – 5 875 (2,35 %)
- Jugosłowianie – 14 375 (5,75 %)
- Inni – 7 000 (2,80 %)

Flaga: pozioma czerwono–biało–niebiesko–biało–zielona z herbem na biało–niebiesko - białym pasie w środku flagi.

Herb: tarcza podzielona - w górnej części żółta gwiazda o 10 promieniach na niebieskim tle; na dole na ciemno niebieskim (granatowym) tle trzy fale – symbolizujące jedyny dostęp do morza.

5. KANTON TUZLAŃSKI

Stolica kantonu: Tuzla.
Położenie: w północno-wschodniej Bośni i Hercegowinie, 13 gmin, 11,1 % powierzchni BiH.
Liczba mieszkańców: cca 502 000
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – około 90 %
- Chorwaci – 5 %
- Serbowie – wypędzeni
- Jugosłowianie – brak danych

Flaga: ciemno – niebieska (granatowa) z herbem i pasem 12 gwiazd.

Herb: cztery ukośne pasy; granatowy, zielony, czarny i biały; na pasie granatowym 3 złote gwiazdy.

6. KANTON UŃSKO - SAŃSKI. KANTON UNA – SANA

Stolica kantonu: Bihać.
Położenie: w środku Bośni i Hercegowiny, 8 gmin , 16% powierzchni BiH.
Liczba mieszkańców: cca 305 000
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 286 700 (94 %)
- Chorwaci – 6 100 (2 %)
- Serbowie – 12 200 (4 %)

Flaga: poziome pasy; niebieski, biały, zielony z herbem po lewej stronie.

Herb: 3 złote gwiazdy nad białym murem miejskim z niebieską bramą; pod nim 2 pasy niebieskie (rzeki Una i Sana), środek pomiędzy nimi zielony.

7. KANTON ZACHODNIOHERCEGOWIŃSKI

Stolica kantonu: Široki Brijeg
Położenie: zachód Bośni i Hercegowiny, 4 gminy
Liczba mieszkańców: cca 88 992
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – brak danych
- Chorwaci – 96 %;
- Serbowie i inni – ok. 4 %

Flaga: taka jak Chorwacji poziome pasy czerwono – biało – niebieski z herbem na białym pasie, ale bez tarcz nad herbem.

Herb: taki jak Chorwacji, ale bez tarcz prowincji nad herbem.

8. KANTON POSAWSKI

Stolica kantonu: Orašje
Położenie: północ Bośni i Hercegowiny, 3 gminy, najmniejszy z 10 kantonów Federacji Bośni i Hercegowiny; odłączony od reszty Federacji pasem Republiki Serbskiej. Terytorium przy samej granicy Chorwacji tylko 324,6 km² tzn. 1,24% powierzchni FBiH.
Liczba mieszkańców: cca 59 886
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 8 983 (15 %)
- Chorwaci – 47 310 (79 %)
- Serbowie – 3 114 (5,2 %)
- Inni – 479 (0,8 %)

Flaga: szerokie pasy poziome czerwony i biały; dolny wąski pas zielony z herbem częściowym jak Chorwacji biało-czerwonym i ciętym ukośnie; 2 lilie i 4 tzw. fale na niebieskim tle. Przedtem flaga Chorwacji z herbem bez małych tarcz herbowych nad dużym herbem z szachownicą.

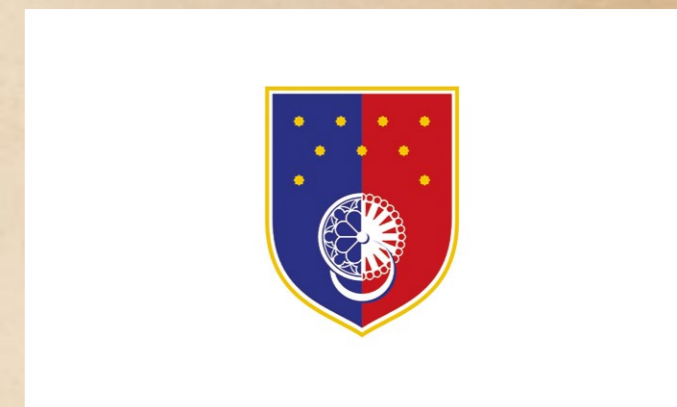

Herb: w górnej części szachownica biało-czerwona, po środku pas w prawy skos z dwoma lilie, u dołu na niebieskim tle cztery białe fale.

9. KANTON SARAJEWSKI

Stolica kantonu: Sarajewo
Podwójna stolica: państwa Bośni i Hercegowiny oraz Federacji Bośni i Hercegowiny – jednej z części składowych państwa – bośniacko – mułmańskiej i chorwackiej. Powierzchnia 4,89 % całej powierzchni Federacji BiH. 9 gmin.
Liczba mieszkańców: cca 465 000
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 367 350 (79 %)
- Chorwaci – 32 550 (7 %)
- Serbowie – 51 150 (11 %)
- Inni – 11 020 (3 %)

Flaga: biała z herbem w środku.

Herb: niebiesko – czerwone pasy pionowe. 9 złotych gwiazd i biały znak dwóch zdobionych kół.

10. KANTON Nr 10 albo Livanijski Kanton lub Hercegbosanska županija

Stolica kantonu: Livno
Położenie: południowo - zachodnia część Bośni i Hercegowiny przy granicy z Chorwacją. 6 gmin. 19 % powierzchni Federacji BiH.
Liczba mieszkańców: cca 84 239 mieszkańców. Według innych danych zamieszkuje w kantonie 109 184 mieszkańców.
Skład narodowościowy:

- Bośniacy – 9266 / 12010 (11 %)
- Chorwaci – 46331 / 60051 (55 %)
- Serbowie – 26956 / 34939 (32 %)
- Inni – 1685 / 2184 (2 %)

Flaga i herb kantonu były takie same jak flaga i herb Chorwackiej Republiki Herceg – Bośni. Uznane za niekonstytucyjne przez Sąd Konstytucyjny Federacji Bośni i Hercegowiny, ponieważ reprezentowały sobą jedną grupę etniczną. Rząd lokalny kantonu dalej uznaje obydwie te symbole.

Herb kantonu jest podobny do herbu Chorwacji ze zmianami tj. brakiem małych tarcz prowincji nad herbem Chorwacji – biało-czerwona szachownica.

Dystrykt Brčko /Brčko/

Jest to będący od 8 marca 2000 roku, pod zarządem międzynarodowym rejon byłej gminy Brčko, będący odpowiednikiem gminy o tej samej nazwie, znajdujący się w północno – wschodniej Bośni. Obecnie zamieszkuje tam ponad 93 tysiące mieszkańców, w większości Chorwatów. Jest rejonem federalnym, tzw. Dystryktem, neutralną i samorządną jednostką administracyjną, która jest częścią Bośni i Hercegowiny, wspólnie zarządzaną przez Federację Bośni i Hercegowiny oraz Republikę Serbską. Stolicą jest Brčko. Położony jest przy granicy z Chorwacją, na przewężeniu między dwiema częściami Republiki Serbskiej oraz Federacją BiH i Chorwacją. Posiada taki kształt, że rozdziela jak Republikę Serbską tak i Federację BiH na dwie części. Graniczy z dwoma jednostkami a na północy z Chorwacją. Dystrykt Brčko nie został przydzielony do żadnej z jednostek tworzących państwo z tego powodu, ponieważ obydwie strony zgłaszały do niego takie same pretensje terytorialne i groziły ponownie konfliktem zbrojnym także i po zawarciu pokoju w całym kraju.

Republika Serbska / Republika Srpska

Zajmuje 49 % terytorium Bośni i Hercegowiny.
Stolica: konstytucyjna Sarajewo, faktyczna Banja Luka.
Liczba mieszkańców: 1 326 991
Skład narodowościowy:

- Serbowie – 1 167 752 (88 %)
- Bośniacy – 92 889 (7 %)
- Chorwaci – 39 810 (3 %)
- Inni – 26 540 (2 %)

Gminy: 61 + 2 (Wschodnie Sarajewo i Banja Luka). 7 regionów.

Flaga: identyczna jak Serbii tylko bez herbu; tzn. czerwono-niebiesko-biała, Kolory są związane z kolorami państw sławiańskimi.

Herb: herb Republiki Serbskiej - był to identyczny jak serbski dwugłowy ukoronowany srebrny orzeł w złotej zbroi na czerwonej tarczy; z czerwoną tarczą na piersi ze znakiem krzyża i czterema lierami C w alfabecie cyrylicy zwrócone plecami do krzyża. Ale Sąd Konstytucyjny Bośni i Hercegowiny uznał iż herb ten dyskryminuje Bośniaków

i Chorwatów jako drugie dwa narody konstytucyjne. W związku z tym przyjęto tzw. Emblemat Republiki Serbskiej, które Serbowie przyjęli za rozwiązanie przejściowe. Został przyjęty 16 czerwca 2007 roku.

Emblemat zawiera pełną nazwę Republiki Serbskiej w kręgu w alfabecie: cyrylicy i w łacińskim. W środku flaga Republiki Serbskiej i jej inicjały w alfabecie cyrylicznym PC; otoczona wieńcem z dębowych liści, związana wstęgą z kolorów flagi RS. Na górze emblematu jest umieszczona korona króla serbskiego Nemanjića a na dole korona Kotromanića ze średniowiecznej historii Bośni i Hercegowiny.

Remigiusz Bocian

In memoriam

JAN OSKAR MILLER (1920-1994)

Dwadzieścia lat minęło w bieżącym roku od śmierci Jana Millera - nestora naszej weksylogologii; i człowieka wszechstronnie utalentowanego i o rozległej wiedzy. Dlatego trzeba poświęcić mu parę słów wspomnień.

Urodzony w Warszawie (28.12.1920), żył Warszawą, jej życiem bieżącym i historią, a po wojnie jej stała od- i rozbudową. Kolekcjonował mapy i plany Warszawy oraz ryciny. Szczególnie bliska była mu Skarpa Warszawska, pod którą mieszkał (przy ulicy Rozbrat), i której poświęcał wspomnienia spisane w przygotowanej książce *Historia Skarpy Warszawskiej*. Miał przygotowaną do druku książkę o zmianach nazw ulic Warszawy.

Absolwent gimnazjum im. Adama Mickiewicza i Konserwatorium, był zawodowym kompozytorem, twórcą i popularyzatorem muzyki; przy tym człowiekiem dowcipnym. Zamieszany był m.in w żart muzyczny p/n „nieznany rękopis Szopena”. Po rozwiązaniu zagadki Jerzy Waldorf określił go mianem „mało znanego kompozytora”.

Choć pan Jan, jak go nazywaliśmy, miał znaczny dorobek w dziedzinie muzyki i varsavianistyki jednak największą jego pasją była heraldyka i weksylogologia. Zwłaszcza ta druga; i szczególnie municypalna. To on swym pamiętnym artykułem w „Stolicy” powiedział warszawiakom jaka jest ich flaga miejska. Wprowadzie Polska Ludowa nie popierała używania flag miejskich, ale i nie zabraniała. Ale żadna kompetentna osoba w zarządzie miasta Warszawy (nazywanym wówczas „Prezydium St.R.N.”) nie wiedziała, że Warszawa ma swoją flagę (podczas gdy Kraków przez cały okres stalinizmu pielęgnował swe barwy miejskie okazując je także pierwszego maja i w rocznicę Rewolucji Październikowej). Fachowość Jana Millera w dziedzinie flag sprawiała, że był on jedynym konsultantem w dziedzinie stosowania flag i prawidłowego ich wizerunku. Z jego pomocy korzystały liczne wydawnictwa, zwłaszcza encyklopedyczne. Prowadził bogatą korespondencję z magistratami wielu miast europejskich, a później z ujawniającymi się zagranicznymi weksylogologami, z dr Ottfriedem Neubeckerem i Whitney'em Smithem na czele. Jan Miller jako pierwszy w Polsce użył w druku słowa *weksylogologia*.

Wobec braku w kraju czasopism poświęconych weksylogologii czy heraldyki (*owa weksylogologia ujawniła się w Biuletynie Numizmatycznym*) artykuły swe umieszczał w pismach zagranicznych jak: *Archivum Heraldicum*, *Flagmaster*, *Flaggenmitteilungen*, *The Flag Bulletin*, *The Annin Banner*, *Vexilla Nostra*, *Vexillologie*, *Vlaggen*. Z czasopism polskich, oprócz wymienionych (*Stolica i Biuletyn Numizmatyczny*) udzielały mu tamów *Kontynenty i Poznaj Świat*.

Oprócz licznych artykułów, doniesień, czy recenzji Jan Miller wydał dwie pozycje książkowe. Pierwsza to „Chorągwie i flagi polskie” (wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 1962). Druga to „Flagi” (wydawnictwo Harcerskie, Warszawa 1970). Wychodząc z założenia, że flaga może być przedmiotem badań, a także są metody do badania tego przedmiotu zaplanował podręcznik dotyczący nowej dyscypliny naukowej, jaką jest weksylogologia. Niestety nie zdążył tego dokonać. Miał także niedokończony rękopis książki „Europejskie Flagi Miejskie”.

W środowisku heraldyków Jan Miller poznał Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego i Andrzeja Beblowskiego, a wśród geografów Andrzeja Bonasewicza i jego ucznia Jacka Skorupskiego. Następnie do tego grona dołączyli Remigiusz Bocian, a następnie Krzysztof J. Guzek i inni. Grono to postanowiło powołać Polskie Towarzystwo Weksylogiczne. Na zebraniu założycielskim Jan Miller został obwołany pierwszym honorowym prezesem. Wiele jego postulatów weszło, jako powinności PTWeks do statutu Towarzystwa. Jan Miller nie doczekał największej imprezy międzynarodowej, jaką Towarzystwo się chlubi, a mianowicie XVI Międzynarodowego Kongresu Weksylogicznego w Warszawie (1995). Spuścizna J. Millera w postaci bogatej korespondencji oraz katalogów flagowych (w epoce przed komputerowej w postaci pudeł z karteczkami/winiętkami flagowymi) – wymaga opracowania. Jan Miller zmarł na zawał serca dnia 17 października 1994 r. Pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu na Bródnie w Warszawie.

Remigiusz Bocian

Wykaz publikacji Jana Millera z weksylogologii

Chorągwie i flagi polskie. Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1962.

Flagi. Wydawnictwo Harcerskie, Warszawa 1970.

Development of the Polish National Flag. w: *The Annin Banner*, vol. 2, nr 3, Verona, USA marzec 1965.

Wappen und Flaggen der Hauptstädte Polnischer Wojewodschaften. w: *Archivum Heraldicum* A° 81, bull. 1, Neuchâtel, Szwajcaria 1967.

The most important Polish City Flag. w: *The Flag Bulletin* vol. 6, nr 1-2, Winchester, USA 1967.

Flaga miejska Warszawy. w: *Stolica* nr 47 (1041) z 19.11.1967 r.

Weksylogologia – nowa nauka pomocnicza historii. w: *Biuletyn Numizmatyczny* nr 5 (63), Warszawa, maj 1971.

Vlaggen in Warszawa. w: *Vexilla Nostra*, rocz. 4, Muiderberg, Holandia, kwiecień 1969.

Vlaggen in Warszawa anders. w: *Vexilla Nostra*, rocz. 6, Muiderberg, wrzesień 1971.

Stads en gemeente vlaggen: proeve van indeling. w: *Vexilla Nostra*, rocz. 6, Muiderberg, październik 1971.

Les types de drapeaux municipaux. w: *Vexillologie*, tome 3, N° 1(6), Paryż, 1972.

Civic Flags of Europe. w: *Flagmaster* nr 3, winter 1971 i nr 4, spring 1972, Chester.

Flagi Indian północnoamerykańskich. w: *Poznaj Świat* nr 2 (243), Warszawa, luty 1973.

Portugese stadsvlaggen. w: *Vexilla Nostra*, rocz. 8, Muiderberg, kwiecień 1973.

Flaga a herb. w: *Biuletyn Numizmatyczny* nr 5 (83), Warszawa, maj 1973.

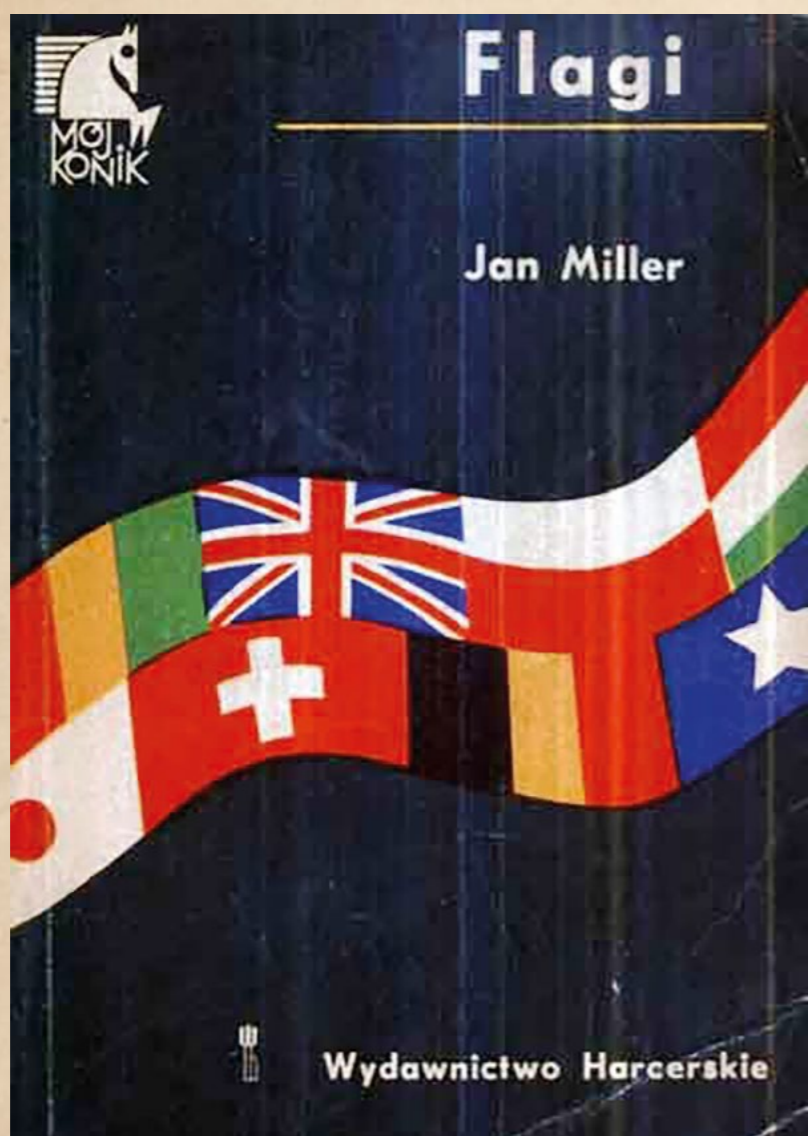
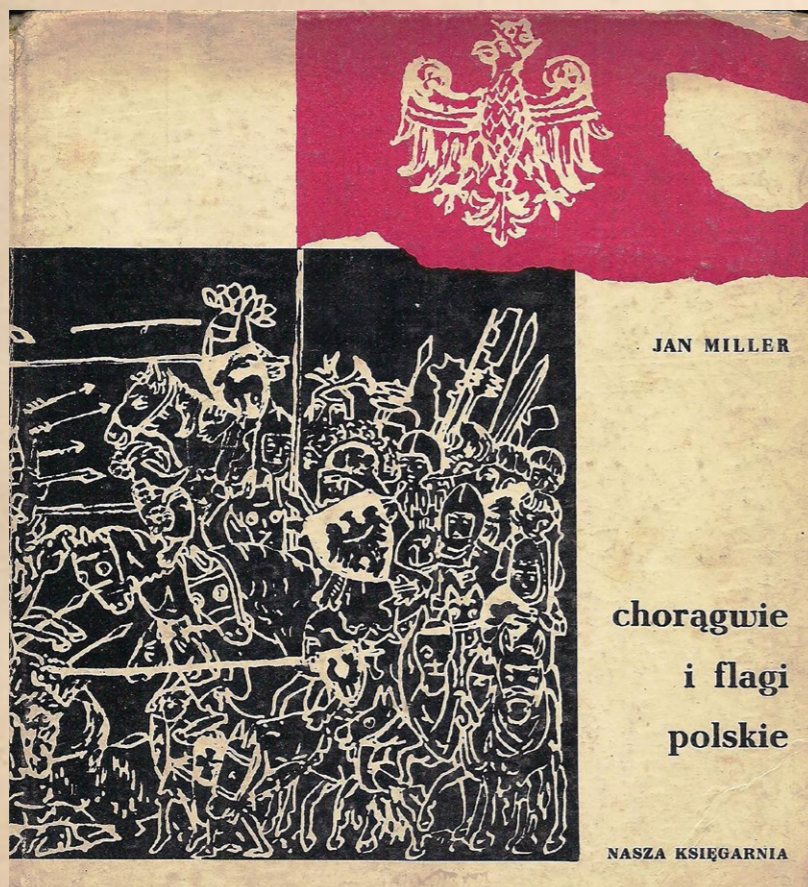
Gemeentekleuren van België. w: *Vexilla Nostra* rocz. 8, Muiderberg, czerwiec-lipiec 1973.

Vlajka a znak. w: *Vexillologie* nr 7, Praga, wrzesień 1973.

Mapy na flagach i herbach. w: *Poznaj Świat* nr 11 (252), Warszawa, listopad 1973.

Nowe symbole literowe stanów amerykańskich. w: *Poznaj Świat* nr 12 (253), Warszawa, grudzień 1973.

Lans – wimples van de poolse kavalerie. w: *Vexilla Nostra* rocz. 9, Muiderberg, styczeń 1974.

Z historii weksylologii

Barwy narodowe

Każdy naród posiada swe barwy narodowe, uświęcone przez tradycję i mające zazwyczaj głębsze uzasadnienie historyczne. Odnaleźć w nich można wspomnienia, związane z pewnymi wydarzeniami w ten lub inny sposób wpływającymi na losy danego narodu, lub też odbicie panujących w danym momencie nastrojów.

Kolorem umiłowanym przez Słowian w ogóle, a zwłaszcza przez Polaków, był szkarłat czyli czerwień. Z tego powodu orzeł biały był od wieków przedstawiany w polu czerwonym. W herbach szlacheckiej najpospolitszy kolor tarcz herbowych był czerwony, po nim idzie kolor błękitny, inne przytrafiają się rzadziej. Kolor malinowy, czyli karmazyn albo amarant, uważany był za szlachetniejszy odcień czerwieni i dlatego stał się uprzywilejowanym kolorem dawnej szlachty polskiej. O kim chciano powiedzieć, że jest szlachcicem z dziada – pradziada, mówiono, że – karmazyn. Długosz pisze, iż dla ukarania starego w Wielkopolsce rodu Nałęczów za zamach na króla Przemysława, odjęto im dwa zaszczyty: prawa stawania do boju w pierwszym szeregu rycerstwa i prawo chodzenia w czerwieni; dopiero za Kazimierza Wielkiego, po wielu męźnych czynach Nałęczów, zwrócono im oba zaszczyty. Uprzywilejowaną barwą stanu mieszczańskiego była żółta, a że gdy spłowieje ma kolor łyka drzewnego, stąd mieszczan nazywano w Polsce łykami, tak jak drobną szlachtę, którą, że jej nie stać było na drogi karmazyn zwano „szaraczkami”.

Ulubionym kolorem na Litwie był błękitny i tej barwy była chorągiew hetmanów litewskich; Pogoń jednak W. Ks. Litewskiego, jak orzeł biały, była w polu czerwonym.

Zwyczaj używania pewnego koloru, jako barwy narodowej, wprowadzony został do Polski prawdopodobnie dopiero przez Henryka Wależysza, który stale, zwyczajem francuskim, nosił białą kokardę (kolor biały był barwą królewską, gdyż na tym tle mieściły się złote lilie dynastii Kapetów). Odtąd też kolor biały stał się barwą narodową polską i używany był na sztandarach Chodkiewicza, Czarnieckiego, Sobieskiego. Biała kokarda używana była za Augusta II i Augusta III przez wojska saskie, oraz przez pułki polskie t. zw. autoramentu cudzoziemskiego; równocześnie jednak w ubiorach poszczególnych oddziałów wojska stosowano ulubione kolory: karmazynowy i granatowy; w tych barwach wprowadzono w r. 1746 mundury usary, chorągiewki były najczęściej biało-czerwone. Wprowadzenie różnorodnych odznak barwnych sprawiło zamęt w pojęciu o barwach narodowych polskich; dopiero rozkaz Departamentu Wojskowego z r. 1785 ujednostajnił broń i ubiór w jeździe polskiego zaciągu i polecał „towarzyszom” mieć proporce z drzewem w kolorze granatowym i ponsowym i chorągiewki z kitajki w tychże barwach. Kokarda biała została atoli utrzymana i widzimy ją za czasów insurekcji Kościuszkowskiej, aczkolwiek niektórzy dla wyrażenia swych sympatii ku Francji rewolucyjnej przypinali kokardę trójkolorową, t. j. o barwach miasta Paryża; niektórzy zaś, nawet niekiedy sam Kościuszko, używali barwy zielonej, jako koloru nadziei.

Sprawa barw narodowych ponownie stanęła na porządku dziennym podczas formowania Legionów. Na mocy konwencji, zawartej 9 stycznia r. 1797 pomiędzy rządem lombardzkim a generałem Dąbrowskim, w mundurach legionistów zachowano ile możności krój i barwy dawnej armii polskiej, natomiast kokarda miała być trójkolorowa francuska, „jako narodu protegującego ludzi wolnych”. Niebawem jednak, po wcieleniu Lombardii do Rzeczypospolitej Cisalpińskiej, umowa z 9-go stycznia straciła swoje znaczenie i Dąbrowski zawarł 17 listopada r. 1797 nową umowę z dyrektoryatem cisalpińskim; ciało jednak prawodawcze odmówiło zatwierdzenia, żądając między innymi, aby zamiast francuskiej wprowadzono kokardę o kolorach cisalpińskich. Przeciwno temu protestowano ze strony polskiej, gdyż używanie barw efemerycznej Rzeczypospolitej byłoby dla Legionów zrzeczeniem się zewnętrznych odznak wielkiej roli dziejowej i to w obliczu następujących wrogów. Zanościł do Dyrektoryatu głos protestu i Kościuszko, przemawiając w piśmie swym z 16 marca r. 1799 za utrzymaniem kokardy francuskiej lub wprowadzeniem kolorów polskich, które z dniem jego były: biały z granatowym i karmazynem.

Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego Napoleon chciał, aby nowosformowane wojska polskie przyjęły kokardę francuską, lecz książę Józef oparł się temu, śmiało i długą wytrzymał walkę

i w końcu otrzymał to znamię wojska narodowego. Wojska polskie, utworzone podczas wojny r. 1809, pierwotnie nosiły nazwę wojsk galicyjsko-francuskich i miały kokardę francuską, lecz od stycznia r. 1810 wcielono je do wojsk Księstwa Warszawskiego i wtedy przyjęły kokardę białą polską. Proporce przy lancach kawaleryjskich były różnej barwy, przeważnie jednak białe, karmazynowe, niebieskie i ponsowe. Na pamiętnym posiedzeniu sejmiku w d. 28 czerwca 1812, po mowie Matuszewicza, księżna Czartoryska, generałowa ziemi podolskich i liczne koło niej grono dam rozrzuciły w Izbie, przygotowane już śniadanie, kokardy w kolorach konfederacji barskiej, szafirowym i amarantowym, które sobie wszyscy przypinali, mężczyźni na ramionach, kobiety na kapeluszach, „przypięli nawet taką Sobieskiemu w Łazienkach”. Tym sposobem barwy powyższe uznano podczas wojny r. 1812 za narodowe.

Na zasadzie par. 156-go Ustawy Konstytucyjnej z roku 1815 wojsko Królestwa „zachowało kolor swego munduru i ubiór właściwy i wszystko, co się tyczy jego narodowości”. Pozostawiono więc piechocie i ułanom barwę granatową, strzelcom konnym i artylerji zieloną; tradycyjny zaś granat z karmazynem sztabowi; wszelkie ozdoby były, jak dawniej, srebrne; pozostawiono również i białe kokardy, aczkolwiek z początku Aleksander I był im niechętny, twierdząc, iż są zabytkiem czasów saskich.

Po wybuchu wojny r. 1830 – Chłopiński polecił używanie szarf trójkolorowych, noszono jednak i dawne białe, oraz białe czerwone. Taka niejednostajność, „mogąca dać powód do mniemania, iż się na różne stronnictwa dzielimy”, spowodowała, że na posiedzeniu sejmowym z 28 stycznia r. 1831 posłowie Wężyk i Zwierkowski złożyli do Komisji organicznej wnioski w sprawie kokardy narodowej. Wężyk był za białą, Zwierkowski za czerwono-białą, „na znak, iż Orzeł biały na czerwonym polu jest herbem odradzającej się naszej Ojczyzny”. Na temat kokardy narodowej rozwinęła się również namiętna polemika na łamach czasopism „Nowej Polski” i „Kuryera polskiego”. Komisja sejmowa oświadczyła się za wnioskiem Zwierkowskiego, i uchwałą jej d. 7 lutego referował poseł Świrski. Po ożywionej dyskusji, zbyt nawet szczegółowej wobec poważniejszych zadań chwili, postanowiono znaczną większością głosów, aby kokarda narodowa była biało-czerwona. Te zatem barwy przez ostatnią najwyższą reprezentację krajową uznane zostały za narodowe.

W późniejszych czasach wracano jednak do odznak trójkolorowych, używano biało-amarantowych i t. d., zaniechano tylko ostatecznie koloru białego, jako ogólnie przyjętego podczas wojny symbolu poddania.

Zbytecznym byłoby obecnie wszczynać nową w tej materii dyskusję, tembardziej, że uchwała sejmowa z r. 1831 ma za sobą słuszną ze stanowiska heraldyki i tradycji. Nie należy też wprowadzać nowego zamętu do rzeczy, co winna być relikwią przeszłości i, jak relikwia, czcią uświęconą.

Henryk Mościcki

Henryk Mościcki – Pod znakiem Orła i Pogoni. Szkice historyczne z pięcioma ilustracjami.

Nakład Gebethnera i Wolff. Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków. Druk ukończono 16 grudnia 1915 roku. Odbito 15 egzemplarzy numerowanych na papierze czerpanym.

Jubileusz jednego z pionierów polskiej weksylologii

W 2013 r. w Warszawie, na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja z okazji 60-lecia działalności dydaktycznej i naukowej prof. dr hab. Andrzeja Bonasewicza. Profesor Bonasewicz (ur. w 1930 r. w Wilnie) zajmuje się głównie zagadnieniami ludności i gospodarki Ameryki Łacińskiej. Dla osób interesujących się flagami i herbami należy

przypomnieć, że Andrzej Bonasewicz należy do pionierów polskiej weksylologii; był członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Weksylologicznego oraz członkiem Zarządu. W 1970 r. ukazała się w jego opracowaniu książka „Godła i flagi świata. O flagach i herbach A. Bonasewicz pisał wielokrotnie także w czasopiśmie „Geografia w Szkole”, „Poznaj Świat” i „Kontynenty”. Na wspomnianej konferencji referat „Elementy geograficzne i ich symbolika w herbach państw południowoamerykańskich” przedstawił autor niniejszej notatki (wszystkie referaty i życiorys Profesora Bonasewicza zamieszczono w specjalnej publikacji). Informacja o jubileuszu A. Bonasewicza ukazała się też w znanym czeskim czasopiśmie weksylologicznym „Vexilologie” (2014, nr 172).

Jerzy Wrona

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Cieślak Arkadiusz – *Rodowód i przemiany symboliki lotniczej*. Wojskowe Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „SWAT”, Warszawa 2013.
 Jasieński Krzysztof – *Lotniczy sztandar 12 Pułku Ułanów Podolskich*. w: GAPA - Lotniczy Magazyn Historyczny Nr 12, listopad 2014.
 Kucharski Szymon – *Znakowanie wojska polskiego w 1939 roku*. Wydanie specjalne Wielkiego Leksykonu Uzbrojenia. Edipresse Polska S.A., Warszawa 2014.
 Pochodaj Andrzej – *Sygnalizacja na morzu*. Wydawnictwo Alma-press Sp. z o.o., Warszawa 2014.
 Pych Jarosław – *Chorągwie rosyjskie – trofea wojny polsko-rosyjskiej 1831 r. w raportach, relacjach pamiętnikarskich i ikonografii*. w: Muzealnictwo Wojskowe tom 9, Warszawa 2013.
 Zieliński Józef – *Symbolika polskiego lotnictwa wojskowego*. Wojskowe Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „SWAT”, Bellona, Warszawa 2014.

FLAŻKA

CIEKAWOSTKI WEKSYLOLOGICZNE

Ile metrów ma Maszt Wolności?

Na rondzie Zgrupowania Armii Krajowej „Radosław” w Warszawie znajduje się Maszt Wolności, a od 10 listopada br. powiewa na jego szczycie w chwilach uroczystych nasza biało-czerwona flaga. Maszt ufundowali dwaj prywatni inwestorzy. Jest on hołdem złożonym wszystkim walczącym o wolność, a w szczególności upamiętniać ma 63 dni Powstania Warszawskiego. Maszt ma 63 metry, tyle ile było dni powstania. Ale czy na pewno? Czytając w Internecie artykuły na ten temat można się pogubić. Większość publikacji podaje wysokość 60 m, a niektóre nawet 65 m. To ile metrów wysokości ma ten maszt?

Krzykaro

